

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1970

BRNO 1971

lezy upozornil pracovníky AÚ pan Tomáš Boháček ze Sudic. Na lokalitě provedli sběr střepů i pracovníci blanenského muzea. V této části sídliště se v průkopu vodovodu rýsovalo asi 35 kulturních jam.

Vzápětí byla lokalita proříznuta příkopem elektrického vedení i po druhé straně silnice, a to v přímce, začínající v průsečíku silnice s dráhou a končící mezi silnicí a železniční tratí. V délce asi 670 m byla zjištěna kulturní vrstva 30–130 cm mocná, táhnoucí se od silnice přes mírná návrší k mlýnu, kde vyklíňovala do podloží. Ve žlutém podloží se rýsovaly profily 52 kulturních jam.

Ze střepů se podařilo zrekonstruovat jen několik nádob.

1. Tenkostěnný šálek s mírně prohnutými kónickými stěnami a páskovým ouškem mírně zvednutým nad okraj. Dno je ploché a rovné, lom dna zaoblený, povrch šedý s černými skvrnami, zevnitř černý a leštěný.
2. Část profilu podobného šálku s kónickými stěnami a plochým dnem. Povrch je šedý s černými skvrnami.
3. Hrnc se zaobleným okrajem, hluboce svisle rýhovanými stěnami a rovným plochým dnem. Povrch hnědý s černými skvrnami, jemně zrnitý materiál.

Z naleziště dále pocházejí střepy z okrajů dvojkónických nádob, hrnců, misek, velkých zásobnic s prstovitými lištami pod okrajem a svisle rýhovaným tělem i atypické střepy jiných kultur (neolit, středověk). Nalezeno bylo i několik zrnitěrek, brousek, kousky strusky a větší množství zvířecích kostí (kůň, tur domácí, ovce).

Podle keramiky, která postrádá výraznější tvary, lze sídliště datovat do staršího období lužické kultury.²

Nálezy z trati „Panina louka“ doplňují obraz lužického osídlení katastru obce Sudice (viz archiv AÚ Brno, č. j. 1366/46, 1102/50) i dosud archeology málo prozkoumané oblasti Malé Hané.

P o z n á m k y :

¹ Nálezy, které byly získány pro AÚ v Brně dr. A. Medunovou a dr. J. Nekvasilem, jsem zpracoval v rámci své diplomní práce. Děkuji ředitelství AÚ v Brně, že mi to umožnilo.

² Podle dělení J. Nekvasila, AR XVI 1964, 225.

Eine Siedlung der Lausitzer Kultur bei Sudice (Bez. Blansko). Bei Terrainarbeiten im Jahre 1970 in der Nähe von Sudice, in der Flur „Panina louka“ wurde eine Siedlung der Lausitzer Kultur entdeckt.¹ Auf der ausgedehnten Fläche, die von zwei Gräben durchzogen ist, konnten 87 Kulturgruben verzeichnet werden. Nach der hier aufgesammelten Keramik kann die Siedlung in die ältere Phase der Lausitzer Kultur datiert werden.²

ZACHRAŇOVACÍ VÝZKUM U SKRBNĚ (okr. Olomouc)

JINDRA NEKVASIL, AÚ ČSAV Brno

Od března do července 1970 prováděl Archeologický ústav v Brně zachraňovací výzkum na staveništi Státního statku, Olomouc, u Skrbně. Úkolem akce bylo sledovat stavební práce při výstavbě hospodářských budov, zachraňovat ničené pravěké objekty a získat pokud možno nejvíce poznatků z této lokality. Staveniště je rozloženo na západním svahu návrší, které je nazýváno Hradisko a porušuje zhruba jeho jižní a západní část. Severní část hradiska s protáhlým hřbetem (kóta 225,0) a západní svah zůstávají dosud plem. Hradisko je typická sídlištní plocha na terénní vyvýšenině při hranici inundačního území řeky Moravy a zvlněného terénu vlastní roviny Hané. Takováto návrší se sídlišti, zčásti obklopená v pravěku bažinami, se pravidelně vyskytují po pravém břehu řeky Moravy od Olomouce v katastrech obcí Chomoutov, Horka, Skrbeň, Příkazy, Náklo, Mezice, Unčovice, dále k Litovli a až k návrším u Mladče. I když v severní části hradiska nebyly dosud provedeny výzkumy, je jisté, že lokalitu není možno považovat za hradisko lužické kultury, jak bývá uváděno v literatuře.¹ Pro lužická hradiska na Moravě platí jiná charakteristika, především výšinná poloha na okraji osídleného prostoru. Na Hradisku u Skrbně byl sice zachycen fortifikační příkop, patrně z počátku lužické kultury, avšak v tomto případě se jedná o jiný typ opevněného osídlení, a to jak z hlediska stavebního, tak vývojového, než jaký je spojován s pojmem „lužické hradisko“.

Na ploše staveniště byly již provedeny pozemní úpravy, přirozený svah byl zarovnan do dvou stupňů. Při tom byla z části odstraněna ornice, a kulturní vrstva, která se nachází pod ní, byla místy snížena a odhrnuta, jinde zase převrstvena. Na staveništi byly vykopány již některé základové rýhy a průkopy pro kanalizaci. Při sledování pokračujících zemních prací jsme se snažili zaznamenat a prozkoumat porušované pravěké objekty. Podobně jsme i v průkopech zaměřili porušené jámy a zčásti prozkoumali jejich zbytky. Na třech plochách, kde měly být hloubeny jámy, položili jsme sondy.

V podstatě mohlo být stanoveno, že povrch návrší je tvořen vrstvou šedohnědé humosní hlíny, kterou je možno označit za kulturní vrstvu. Dosahuje průměrně do hloubky 60 cm, místy až 80 cm. Vzhledem k tomu, že návrší bylo od konce minulého století kultivováno hlubokou orbou (parní pluhu, hákování řepy, nyní traktorová orba), je nutno počítat, že nejméně 40 cm kulturní vrstvy od povrchu není již intaktní vzhledem k pravěkým objektům a je nutno je považovat za ornici. V kulturní vrstvě se většinou nedaly rozpoznat pravěké objekty, a to ani v profilech ani na ploše. Jen v některých místech naznačovalo seskupení střepů jejich přítomnost. Někdy bylo možno zjistit přítomnost jámy již v kulturní vrstvě, a to tehdy, byla-li zasypána mazanicí. Také nebylo zaznamenáno zvrstvení kulturní vrstvy, které by dovolilo stratigrafická pozorování. Výjimku tvořilo předpolí příkopu, jak bude uvedeno níže. Kulturní vrstva přecházela do vrstvy hnědé sprašové hlíny, která v různé síle nasedala na šterkové písčité nebo skalní podloží. Teprve v hnědé hlíně a v podloží bylo možné sledovat pravěké objekty. Takto zůstaly pro archeologický výzkum pouze spodní části jam a některých kúlových jamek, snížené nejméně o 60 cm od původní úrovně zahloubení. Při plošných odkryvech jsme se snažili zjistit, zda i pod tak mocnou kulturní vrstvou by bylo možné sledovat půdorysy stavení podle seskupení kúlových jamek. Sice jich bylo zaznamenáno dosti, ale většinou nebyly datovatelné a v půdoryse vytvářely změť nerekonstruovatelnou do půdorysů.

Nejstarší zaznamenané osídlení pochází z neolitu. Místy byla sprašová hlína zbarvena nepatrně do šeda a obsahovala kousky mazanice a ojedinělé střepy nejspíše moravské malované keramiky. V profilech byla tato místa označována jako neolitické vrstvy. Při plošném odkryvu bylo zjištěno, že jsou to nejspodnější části nepravidelných lalokovitých prohlubní. Ojediněle byly zachyceny i nepravidelné kruhové jámy obsahující jen ojedinělé střepy, sílexové čepele a hlazené kamenné nástroje.

Eneolitické osídlení bylo zjištěno pouze přítomností několika střepů v kulturní vrstvě a několika střepů v mladších jamách (kultura nálevkovitých pohárů a kultura zvoncovitých pohárů).

Ze starší doby bronzové bylo zaznamenáno několik jam s kruhovým půdorysem a kónicky podhloubenými stěnami. Většinou tyto jámy byly velmi chudé na keramiku a před jejím zpracováním v laboratoři se nedá přesně odhadnout jejich počet a zda patří únětické nebo věteřovské kultuře. Do tohoto období patří i náhodně objevený žárový hrob, který byl silně porušen orbou.

Na několika místech jsme měli možnost sledovat průběh příkopu. V jedné ze sond byl pak odkryt v délce 4 m. Podle zachyceného průběhu vytváří oblouk kolem vrcholu návrší v jeho severní části. Příkop má nepravidelný trojúhelníkový průřez, na úrovni podloží až 4 m široký a téměř 2 m hluboký. Zemina z něj byla navršena na vnější stranu oblouku, kde se jeví jako vrstva šterkem promísené hlíny. Leží na vrstvě pouze s neolitickými nálezy. Ve spodní vrstvě zásypu, která byla nanesena ještě v době před zpětným sesuvem šterkové vrstvy navrstvené před čelním okrajem, byly nalezeny střepy starší než běžná keramika lužické kultury. Předběžně lze příkop datovat do rozmezí mezi únětickou kulturou a předlužickým horizontem.

Největší počet jam patřil do všech období vývoje lužické kultury. Byly zaznamenány desítky kruhových jam, kónicky podhloubených nebo vakovitých. Některé z nich měly značný průměr a dosahovaly velmi hluboko do podloží. Nejvýrazněji se projevovaly jámy ze středního (slezského) období, a to ze všech jeho vývojových stupňů tím, že obsahovaly množství keramiky a také části zvířecích těl. Zdá se, že v jedné fázi tohoto období osada vyhořela. Projevuje se to množstvím mazanice v zásypech některých jam a ty se pak dají sledovat již v kulturní vrstvě. V některých místech byly i plochy mazanice, avšak nevytvářely souvislé obrazce. Je možné, že jsou to pozůstatky velmi plýtkce zahloubených jam.

Závěr osídlení lužickou kulturou je možné položit do pozdního stupně halštatského období, případně ještě výše do období halštatskolaténské. Byla tu vykopána jedna čtvercová, nízko zahloubená jáma s dnem v různých stupňovitých úrovních. Pozůstatky dalších dvou byly zachyceny v jiných průkopech. Tyto jámy obsahovaly hojně keramiky vyrobené z tuhé hlíny.

Z velkomoravského období byla zaregistrována na Hradisku pouze jedna jáma, která byla zčásti zničena a zbývající část se nedala pod stavebním materiálem prozkoumat.

Vcelku bylo při výzkumu v roce 1970 zaznamenáno 221 pravěkých objektů, mezi nimi byly značovány jámy, kúlové jamky, průběh příkopu, neolitické vrstvy, vrstvy mazanice i ojedinělé nálezy v kulturní vrstvě.

P o z n á m k a :

¹ Posledně Vl. Podborský, Mähren in der Spätbronzezeit, 1970, 32, 206.

Eine Rettungsgrabung bei Skrzeň (Bez. Olomouc). Von März bis Juli 1970 führte das Archäologische Institut in Brno eine Rettungsgrabung auf dem Baugelände des Staatsgutes Olomouc bei Skrzeň durch. Aufgabe dieser Aktion war es, die Bauarbeiten für den Aufbau von Wirtschaftsgebäuden zu verfolgen und gestörte prähistorische Objekte zu retten und möglichst reiche Erkenntnisse aus dieser Lokalität zu gewinnen. Das Baugelände breitet sich auf dem Westhang einer Anhöhe aus, die als „Hradisko“ bekannt ist. Durch die Bauten wird hauptsächlich der südliche und westliche Teil zerstört, der nördliche Teil mit seinem langgestreckten Rücken (Kote 225,0) und sein östlicher Hang bleiben weiterhin Felder. Hradisko ist eine typische Siedlungsfläche auf einer Terrainerhöhung zwischen dem Rand des Inundationsgebietes des Flusses Morava und dem welligen Terrain der eigentlichen Hana-Ebene. Solche Anhöhen mit Siedlungen, die in der Vorzeit teilweise von Sümpfen umgeben waren, treten regelmässig am rechten Ufer des Flusses Morava, beginnend bei Olomouc im Kataster der Gemeinden Chomutov, Horka, Skrzeň, Příkazy, Náklo, Mezice, Unčovice, weiters gegen Litovel bis zu den Hügeln bei Mladeč auf. Obgleich im nördlichen Teil von Hradisko bisher keine Ausgrabungen durchgeführt wurden, steht fest, dass diese Lokalität nicht als Burgwallsiedlung der Lausitzer Kultur angesehen werden darf, wie in der Literatur öfter angeführt wird.¹ Für die Lausitzer Burgwälle in Mähren gilt andere Charakteristik, vor allem eine Höhenlage am Rande eines besiedelten Gebietes. In Hradisko bei Skrzeň wurde zwar ein Befestigungsgraben anscheinend vom Beginn der Lausitzer Kultur verzeichnet, aber es handelt sich in diesem Fall um einen anderen Typ von befestigter Siedlung und dies vom Gesichtspunkt der Bauweise, sowie der Entwicklung, als gemeinhin mit dem Begriff „Lausitzer Burgwall“ verbunden wird.

Auf dem Baugelände waren schon Erdbewegungen durchgeführt, der Hang wurde in zwei Stufen eingeebnet. Dabei wurde teilweise der Ackerboden beseitigt und die Kulturschicht, welche unter demselben lag, wurde teils niedriger gemacht und verschoben, teils überschichtet. Am Bauplatz waren bereits einige Stollen für die Fundamente und Gräben für die Kanalisation ausgehoben worden. Bei Verfolgung der fortschreitenden Erdarbeiten waren wir bemüht, die gestörten prähistorischen Objekte zu erfassen und zu erforschen. Ähnlich gingen wir auch in den Gräben bei gestörten Gruben vor und untersuchten ihre Überreste. An drei Flächen, wo Behälter angelegt werden sollten, legten wir Sonden.

Im wesentlichen konnte festgestellt werden, dass die Oberfläche der Anhöhe von einer graubraunen humösen Erdschicht gebildet wird, die man als Kulturschicht bezeichnen darf. Sie erreicht eine durchschnittliche Tiefe von 60 cm, stellenweise 80 cm. Im Hinblick darauf, dass diese Anhöhe seit dem Ende des vorigen Jahrhunderts durch Tiefpflügen kultiviert wurde (Dampfpflüge, Hakenpflüge, jetzt Traktorenpflüge), muss man damit rechnen, dass die Kulturschicht in mindestens 40 cm Tiefe von der Oberfläche in Bezug auf prähistorische Objekte nicht mehr intakt ist und als Ackerboden angesehen werden muss. In der Kulturschicht liessen sich prähistorische Objekte grösstenteils nicht mehr erkennen, weder in den Profilen noch auf der Oberfläche. Nur an einigen Stellen zeigten Gruppen von Scherben ihr Vorhandensein an. Manchmal war es möglich, das Auftreten einer Grube schon in der Kulturschicht zu beobachten und zwar dadurch, dass sie mit Lehmewurf aufgefüllt war. Es wurde auch keine Schichtung der Kulturschicht beobachtet, die stratigraphische Schlüsse erlauben würde. Eine Ausnahme bildete das Vorfeld des Grabens, das später noch erwähnt wird. Die Kulturschicht ging in eine Schicht brauner Lösserde über, die in verschiedener Stärke auf der Schotter-, Sand- oder Felsunterlage auflag. Erst in der braunen Erde und der Unterschicht war es möglich prähistorische Objekte zu verfolgen. Es blieben also für die archäologischen Untersuchungen nur die unteren Teile der Gruben und einige Pfahllöcher übrig, die jetzt zumindest um 60 cm niedriger waren als die Eintiefung in der ursprünglichen Oberfläche. Bei Flächenabdeckungen versuchten wir zu ermitteln, ob auch unter einer so mächtigen Kulturschicht Grundrisse von Bauten nach Gruppierung der Pfahlgruben zu verfolgen wären. Es wurden zwar genügende Pfahllöcher verzeichnet, aber sie waren grösstenteils nicht datierbar und im Boden bildeten sie ein Gewirr, das sich zu keinem Grundriss rekonstruieren liess.

Die älteste festgestellte Siedlung stammt aus dem Neolithikum. Stellenweise war die Lösserde schwach grau verfärbt und enthielt Stücke von Hüttenlehm und einzelne Scherben, anscheinend von mährischer bemalter Keramik. In den Profilen wurden diese Stellen als neolithische Schichten bezeichnet. Bei der Flächenabdeckung wurde festgestellt, dass es sich um die untersten Teile unregelmässiger lappenförmiger Vertiefungen handelt. Vereinzelt wurden auch unregelmässig runde Gruben verzeichnet, die nur einige Scherben, Silexklingen und geglättete Steinwerkzeuge enthielten.

Eine äneolithische Besiedlung wurde nur durch das Auftreten einiger Scherben in der Kulturschicht und einigen Scherben in jüngeren Gruben (Glockenbecher- und Trichterbecherkultur) angezeigt.

Aus der älteren Bronzezeit wurden einige Gruben mit kreisförmigem Grundriss und konisch geformten Wänden festgestellt. Grösstenteils waren diese Gruben sehr fundarm an Keramik und vor der Bearbeitung im Labor ist eine genauere Abschätzung ihrer Zahl nicht möglich und ihre Zugehörigkeit zur Ünéticer- oder Věteřover Kultur nicht zu beurteilen. In diese Periode gehört auch ein zufällig entdecktes Brandbrag, das durch Pflügen stark beschädigt war.

An einigen Stellen war es möglich den Verlauf eines Grabens zu verfolgen. In einer der Sonden wurde er in 4 m Länge aufgedeckt. Nach dem verzeichneten Verlauf bildet er im nördlichen Teil

einen Bogen um den Gipfel der Anhöhe. Dieser Graben hat einen unregelmässigen dreieckigen Querschnitt, am Boden bis 4 m breit und fast 2 m tief. Die Erdmasse aus demselben war an der Aussenseite des Bogens abgelagert worden, wo sie als mit Schotter vermischte Erdschicht in Erscheinung tritt. Sie liegt auf einer Schicht mit neolithischen Funden. In der unteren Schicht der Aufschüttung, die noch in der Zeit vor der Ablagerung der Schotterschicht entstand, wurden ältere Scherben als die der üblichen Keramik der Lausitzer Kultur aufgefunden. Vorläufig kann der Graben in den Zeitraum zwischen der Üněticer Kultur und dem vorlausitzer Horizont datiert werden.

Der Grossteil der Gruben gehört in alle Entwicklungsphasen der Lausitzer Kultur. Es wurden dutzende von kreisrunden, konischen und sackförmigen Gruben festgestellt. Einige von ihnen hatten einen erheblichen Durchmesser und reichten tief in die Unterlage. Am ausgeprägtesten zeigten sich Gruben aus der mittlerenschlesischen-Periode aus allen Entwicklungsstufen durch die reichlich erhaltene Keramik und z. T. auch durch Tierkörper. Es hat den Anschein, als ob in einer dieser Zeitperioden die Siedlung durch einen Brand vernichtet wurde, was durch die Menge von Lehmbewurf in den Aufschüttungen mancher Gruben zum Ausdruck kommt, wie wir sie dann auch in der Kulturschicht verfolgen können. An manchen Stellen fand sich flacher Hüttenlehm, der jedoch keine zusammenhängende Fläche bildete. Es ist möglich, dass es die Überreste von sehr seicht eingetieften Gruben sind.

Das Ende der Lausitzer Besiedlung kann in die späte Stufe der Hallstattzeit datiert werden, gegebenenfalls vor die Hallstatt-Latène-Periode. Es wurde hier auch eine viereckige, seicht eingetiefte Grube ausgegraben, die einen Boden von verschiedenem stufenförmigem Niveau hatte. Die Reste von zwei weiteren Gruben wurden in anderen Durchstichen entdeckt. Diese Gruben enthielten reichlich Keramik, die aus Graphitton hergestellt war.

Aus grossmährischer Zeit wurde in Hradisko nur eine Grube verzeichnet, die teilweise zerstört war, der übrige Rest liess sich unter dem Baumaterial nicht untersuchen.

Im gesamten wurden bei den Forschungen im Jahre 1970 221 prähistorische Objekte entdeckt, unter welchen sich Gruben, Pfahlgruben, der Lauf eines Grabens, neolithische Schichten, Schichten von Hüttenlehm und einzelne Funde aus der Kulturschicht befinden.

NÁLEZY SLEZSKÉ FÁZE KULTURY POPELNICOVÝCH POLÍ (okr. Přerov)

MARIE JAŠKOVÁ, Vlastivědný ústav, Přerov

Na jaře 1970 zpozoroval traktorista J. Skácel z Byškovic, okr. Přerov, že ve strmém svahu, jímž klesá polní trať Záhumení do prolákliny po bývalém rybníku, se nacházejí úlomky pravěké keramiky.

Při prohlídce místa byly zjištěny v profilu stěny staré hráze pozůstatky dvou jam. První jáma měla původně asi 120 cm délky a byla zahloubena 65 cm pod dnešní ornici. Druhá jáma, která ležela 150 cm východněji, měla zhruba shodné rozměry. Obě měly směr východ—západ. V tmavé, šedočerné hlíně byly jen nepatrné zlomky keramiky a něco spálených kůstek. Zlomky keramiky se našly také na poli. Střepty patřily slezské fázi kultury popelnicových polí. Z Byškovic nebyl dosud znám žádný nález kultury popelnicových polí. Z nynějšího nálezů je možno soudit na pohřebiště, které bylo zničeno při budování rybníka.

Funde aus der schlesischen Phase der Urnenfelderkultur in Byškovice (Bez. Přerov). In der Feldflur „Záhumení“ bei der Gemeinde Byškovice wurden zerstörte Gräber der schlesischen Phase der Urnenfelderkultur festgestellt. Man darf annehmen, dass sich an dieser Stelle ein Gräberfeld befand, welches schon vor langer Zeit bei der Anlage des Teiches zerstört wurde.

ŽÁROVÉ POHŘEBIŠTĚ V MALÝCH HOŠTICÍCH (okr. Opava)

JIŘÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV Brno

Při stavbě rodinných domků čp. 266 a J. Hlaváčka (dosud bez popisného čísla) v Malých Hošticích bylo narušeno rozsáhlé žárové pohřebiště. Obě stavby se nacházejí v severní části obce. Prvá

PD 1520
1970. (1971.)

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1970

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulik, DrSc
Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhový
Překlady: A. P. Löwensteinová, dr. R. Tichý
Kresby: Doc. dr. B. Klíma, A. Životská, R. Skopal
Na titulní obálce: Koflík z velatického pohřebiště ve Skalici
Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21
Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné